

بازخورد های کلاسی معلمان و تاثیر آن در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

فائزه کریمی ترکانی

کارشناسی زبان و ادبیات فارسی ، دانشگاه الزهرا

faezehkarimi110@gmail.com

۰۹۹۱۱۷۱۷۷۰۵

چکیده :

پیشرفت تحصیلی برای دانش آموزان اهمیت زیادی دارد و به عنوان یکی از شاخص های مهم در ارزیابی آموزش و پرورش شناخته می شود و تمام کوشش های این نظام در واقع جامه عمل پوشاندن به این امر مهم است ؛ از این رو شناخت عوامل موثر بر آن به برنامه ریزی در زمینه پیشرفت تحصیلی کمک زیادی می کند. این تحقیق با هدف بررسی بازخورد های کلاسی معلمان و تاثیر آن در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و به روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است . یافته ها نشان می دهد ارائه بازخوردهای کلاسی توسط معلم، می تواند عملکرد تحصیلی یادگیرندگان را ارتقا دهد.

واژگان کلیدی: پیشرفت تحصیلی ، بازخورد کلاسی ، دانش آموزان ، معلم .

۱- مقدمه :

تحصیل از مهم‌ترین دغدغه‌های هر نظام آموزشی در تمامی جوامع است. موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان هر جامعه نشان‌دهنده موفقیت نظام آموزشی در زمینه هدف‌یابی و توجه به رفع نیازهای فردی است. بنابراین، نظام آموزشی را زمانی می‌توان کارآمد و موفق دانست که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان آن در مقاطع مختلف بیشترین و بالاترین رقم را داشته باشد (مرادی مقدم، ۱۳۸۳). پیشرفت تحصیلی به‌عنوان یک متغیر آموزشی همواره مورد توجه پژوهشگران و متخصصان آموزش و پرورش بوده است. عوامل پیچیده و گاه ناشناخته‌ای کیفیت و کمیت یادگیری دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آنان را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. (رشید، ذاکری، سلحشوری و کرد نوقایی، ۱۳۹۱)

بلوم در نظریه یادگیری آموزشی خود می‌کوشد تا متغیرهایی که موجب تفاوت‌های افراد در پیشرفت تحصیلی می‌شوند را تعیین کند. وی معتقد است که اگر سه متغیری که مشخص کرده است، به دقت مورد توجه قرار گیرند، یادگیری در آموزشگاه‌ها به بهترین وجه صورت خواهد گرفت و آموزشگاه‌ها به سمت نظام آموزشی خالی از اشتباه قدم بر خواهند داشت. این سه متغیر عبارت‌اند از: میزان تسلط دانش‌آموز بر پیش‌نیازهای مربوط به یادگیری موردنظر، میزان انگیزشی که دانش‌آموز برای یادگیری دارد (می‌تواند داشته باشد) و میزان تناسب روش آموزشی با شرایط و ویژگی‌های دانش‌آموز. (بلوم، ۱۳۷۴) گانیه معتقد است که برای یادگیری دو دسته شرایط وجود دارد، شرایط درونی و بیرونی. رویدادهای آموزشی که یکی از شرایط بیرونی یادگیری است موقعیتی است که به وسیله معلم و یا مربی فراهم می‌شود تا یادگیرنده بتواند تحت آن شرایط مراحل یادگیری را بگذراند.

یافته‌های پژوهشی متعدد نشان داده است که پیشرفت تحصیلی هم از ساختارهای دانش و هم از فرآیندهای پردازش اطلاعات تأثیر می‌پذیرد. بر این اساس، یکی از عوامل مؤثر بر چگونگی پردازش اطلاعات، و همچنین یک موضوع اصلی برای تحول یادگیری، بازخورد است. از بازخورد به عنوان اطلاعات می‌توان برای اصلاح خطاها یا ارائه اطلاعات برای یادگیری و همچنین برای پیشرفت مهارت‌های نوشتاری در دانش‌آموزان استفاده نمود. ارائه بازخورد مناسب از طرف معلم به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا عوامل اصلی موفقیت خود را شناسایی نمایند و موفقیت‌ها را به توانایی، و شکست‌های خود را به تلاش نکردن نسبت دهند؛ همچنین معلمان می‌توانند با کاهش تعریف و تمجیدهای کلی و افزایش تأیید و تحسین جنبه‌های اختصاصی و موفق عملکرد، توجه دانش‌آموزان را از قضاوت شخصی خود به کیفیت عملکردشان سوق دهند. (Spalding, 2002) البته سنجش زمانی سازنده است که از میزان دسترسی دانش‌آموز به هدف‌های آموزشی، به معلم و دانش‌آموز اطلاعاتی بدهد تا آنان براساس این اطلاعات، گام بعدی فرآیند آموزش را معین کنند. (Brokhart, 2010)

با دریافت هر بازخورد، برای دانش‌آموز روشن می‌شود که در چه وضعیتی قرار دارد و باید به چه فعالیت‌هایی بپردازد. هم چنین چه انتظاراتی از او دارند و کدام انتظارات آموزشی، اهمیت بیشتری دارد. در حقیقت بازخورد، هسته‌ی مرکزی فرآیند یاددهی یادگیری است. لذا، بازخورد باید بر روی انتظارات آموزشی و فعالیت‌های دانش‌آموز متمرکز باشد و به گونه‌ای صورت گیرد که به دانش‌آموزان کمک کند تا خطاها و اشتباهاتشان را در جریان یادگیری کاهش دهند و وظایف و تکالیف خود را با دقت بیش‌تری اجرا کنند. در واقع بازخورد، نه تنها به دانش‌آموزان درباره‌ی چگونگی مهارت و دانشی که کسب کرده‌اند اطلاعات می‌دهد، بلکه به آنها می‌گوید که چگونه مهارت‌ها و دانش خود را ارتقا دهند. به این ترتیب، دامنه‌ی تجربیات دانش‌آموز در جریان یادگیری توسعه می‌یابد. (کریمی، ۱۳۹۵)

افضلی و نصرالهی (۱۴۰۲) در پژوهش خود به بررسی تاثیر بازخوردهای معلم بر خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان پایه دوم ابتدایی شهرستان ساری ناحیه یک پرداخته و نشان دادند بازخورد معلم (نوشتاری و کلامی) بر خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان پایه دوم ابتدایی شهرستان ساری ناحیه یک موثر است.

نتایج پژوهش فرج زاده و همکاران (۱۳۹۶) در بررسی تاثیر بازخورد کتبی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی نشان داد بازخورد کتبی معلم بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی تاثیر معناداری دارد.

یافته های تحقیق ابراهیمی گندمانی و همکاران (۱۳۹۵) بررسی بازخوردهای مناسب برای دانش آموزان مدارس ابتدایی نشان داد برای اینکه اطلاعات کاملی از دانش آموزان بدست آید لازم است؛ بازخوردهای مناسب از طریق ثبت مشاهدات، ارزشیابی پوشه ای، آزمون عملکردی، و روش پروژه استفاده کرد، میزان پیشرفت دانش آموزان را مشخص نموده و از طریق فرایند بازخورد، نتیجه های به دست آمده را در روش تدریس، محتوا، موادآموزشی دخالت داده و بهره وری آموزشی را بیشتر کرد.

بیرامی و همکاران (۱۳۹۵) در بررسی شیوه ها و منابع ارائه بازخورد معلمان به دانش آموزان در برنامه ارزشیابی توصیفی (مطالعه موردی: مدرسه های ابتدایی استان البرز) نشان دادند که معلمان در برنامه ارزشیابی توصیفی از شیوه های ناکارآمدی در ارائه بازخورد به دانش آموزان استفاده می کنند. برخی از مهم ترین شیوه های نادرست شناسایی شده در ارائه بازخورد عبارتند از: رتبه بندی کردن دانش آموزان و بیان رتبه های آنها در جمع کلاسی، ارائه بازخوردهای نامناسب از لحاظ ساختار و محتوا، ارائه بازخوردهای رتبه گرا به جای بازخوردهای فرایندگرا و ارائه نکردن بازخوردهای انگیزشی و راهبردی مناسب در مقاطع پایین. در ارائه چنین بازخوردهایی عوامل و موانعی تاثیرگذار بوده است که در این بین می توان به ناکارآمد بودن دوره های آموزشی برگزار شده، تراکم بالای دانش آموزان، پایین بودن سطح دانش معلمان در مورد بازخورد و در نهایت نگرش مثبت عمده معلمان نسبت به نظام ارزشیابی سنتی اشاره کرد. با توجه به چالش های موجود راهکارهایی برای بهبود ارائه شده است.

فرنیا و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی تأثیر بازخورد در ارزشیابی تکوینی بر پیشرفت تحصیلی درس ریاضی دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی شهرستان میاندوآب در سال تحصیلی ۹۰ - ۸۹ پرداختند. نتایج نشان داد که: انجام ارزشیابی تکوینی در جریان نیمسال یا ترم در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در درس ریاضی پایه پنجم ابتدایی تأثیر بیش تری دارد و در بین گروه ها تفاوت معنی داری مشاهده شد. و هم چنین از نظر تسهیل آزمون پایانی (احساس راحتی در پاسخگویی به سؤالات) در درس ریاضی پایه پنجم ابتدایی بین دانش آموزانی که آزمون های تکوینی برای آنها اجرا می شود با دانش آموزانی که برای آنها ارزشیابی تکوینی اجرا نمی شود تفاوت معنی داری وجود دارد و از نظر میزان کاهش ترس و اضطراب از امتحان ریاضی پایه پنجم ابتدایی بین دانش آموزانی که آزمون های تکوینی برای آنها اجرا می شود با دانش آموزانی که برای آنها ارزشیابی تکوینی اجرا نمی شود تفاوت معنی داری وجود دارد.

یوسفوند و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود به بررسی تاثیر بازخورد معلم (نوشتاری و کلامی) در ارزشیابی های تکوینی بر خودکارآمدی و میزان استفاده از راهبردهای یادگیری خودتنظیم دانش آموزان دوره راهنمایی پرداختند. یافته ها نشان داد که آموزش منجر به ارتقای بیش تر خودکارآمدی و راهبردهای یادگیری خودتنظیم دانش آموزان گروه های آزمایش نسبت به گروه کنترل شده است. بنابراین، روش های ارائه بازخورد، اثربخش و آموزش پذیر هستند و کارآمدی یادگیرندگان را در حوزه های انگیزشی و تحصیلی و بهره گیری بهتر از راهبردهای یادگیری خودتنظیم ارتقا می دهد.

۲- روش شناسی:

پژوهش حاضر با هدف بررسی بازخورد های کلاسی معلمان و تاثیر آن در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان به شیوه توصیفی و از نوع کتابخانه ای انجام شده است و با توجه به روش پژوهش، جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اساتید، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی از قبیل کتب، مقالات و پایان نامه ها می باشد.

۳- بحث درباره یافته ها

« بازخورد » (پس فرست، بازفرست، پس خور، پس خوراند، یا فیدبک) نوعی برگشت پیام است که در آن، گیرنده به طور عامدانه یا غیر عمدانه به پیام فرستنده واکنش نشان می دهد. این پیام ها، به فرستنده امکان می دهند تا وضعیت ارتباطی خود را با مخاطبانش ارزیابی کند. (قره داغی و شکوهی، ۱۳۹۳) « بازخورد » در زبان فارسی به دو معناست. معنای نخست از خوردن (فعل غیر مرکب)، مواجه و روبرو شدن است. معنای دوم بازخوردن (فعل پیشوندی)، که صورت دیگر « واخوردن » و « ناخوردن » است، به معنای نوشیدن و آشامیدن است. پس، بازوا خوردن به معنای « خوردن » نیست و قابل استفاده برای اصطلاح فیدبک نمی باشد.

بازخورد آموزشی در یک تعریف کلی و ساده به معنی « بازگشت دادن » نتیجه ی عملکرد های دانش آموزان توسط محیط (معلم - فراگیران و خود فراگیر) به وی می باشد. که در این نوشته منظور ما از بازخورد همان بازخوردهای معلم می باشد. بازخورد معلم فرایندی است که یادگیرنده را از چگونگی یادگیری خود آگاه ساخته و او را در اصلاح رفتارش کمک می کند. در بسیاری از موارد، فراگیران در درستی یا نادرستی واکنش و عمل کرد خود، شک و تردید داشته و نیاز به اخذ بازخورد دارند. مثلاً وقتی فراگیری پرسشی را جواب می دهد ممکن است نسبت به درست بودن آن مطمئن نباشد. حال اگر معلم با روش های مختلف (به عنوان مثال تأیید پاسخ دانش آموز به صورت شفاهی یا کتبی) به او بفهماند که جواب ارائه شده اش درست است، یک نوع قوت قلب در او ایجاد شده و با اعتماد به نفس بیشتری، به ارائه ی جواب ادامه می دهد و می تواند دانش خود را به کار گیرد و تعمیم دهد.

بنابراین می توان گفت بازخورد عبارت است از انعکاس یا ارائه یا عرضه ی نظر و عکس العمل یا نظر و واکنش معلم نسبت به وضعیت یادگیری دانش آموز که به شکل کتبی و شفاهی (کلامی) امل صحبت ها و جمله های توصیفی منظوم و منثور معلم که در هر مرحله از فرایند یاددهی - یادگیری از آن ها استفاده می شود. به واقع همان دآوری های شناختی، فراشناختی و عاطفی معلم است که دانش آموز با دریافت به هنگام آن ها، اطلاعاتی در خصوص میزان پیشرفت و موقعیت خود به دست می آورد و در جهت بهبود عملکرد خویش از آن ها یاری می گیرد.

یک بازخورد کامل شامل دو بخش به شرح زیر است:

الف) توصیف وضعیت موجود دانش آموز (تلاش، پیشرفت و نتیجه)

در این بخش وضعیت موجود دانش آموز در جریان یادگیری، به زبان ساده بیان می شود؛ یعنی میزان موفقیت و خطاهای او مشخص می گردد. بنابراین، این بخش دو قسمت فرعی دارد. قسمت اول، بیان میزان موفقیت و قسمت دوم، بیان ضعف ها و خطاهای احتمالی است که در فعالیت های یادگیری او رخ داده است. این بخش از بازخورد، دانش آموزان را با وضعیت واقعی خود آشنا می نماید.

ب) ارائه ی رهنمود

رهنمود معلم ، دانش آموز را در رفع خطاها و توسعه ی موفقیت هایش کمک می کند . آن چه بازخورد را پویا و سازنده می سازد رهنمود است . رهنمود بازخورد توصیفی در واقع حاصل تحلیل نقاط ضعف و قوت کار دانش آموز است و تلاشی است که معلم به آن می پردازد تا فعالیت های دانش آموزان بهتر و مناسب تر در جهت انتظارات یادگیری هدایت شود. رهنمود می تواند یک اشاره و راهنمایی ساده باشد تا فعالیت دانش آموزان در مسیر مناسب قرار گیرد یا می تواند فعالیت های یادگیری گسترده ای را پیشنهاد کند. (سنبل ، ۱۳۹۰)

۳- ۱. انواع بازخورد

در منابع موجود در خصوص ارزش یابی ، بازخورد را به دو نوع تقسیم نموده اند :

۳- ۱- ۱. بازخوردهای فرآیندی :

بازخوردهای فرآیندی ، همان بازخوردهای توصیفی شناختی و فرا شناختی است که معلم به منظور بهبود روش ها و نحوه ی یادگیری و آگاه شدن دانش آموز از قوت ها و ضعف های یادگیری مطالب و مباحث دروس مختلف به دانش آموز ارائه می نماید ؛ و دانش آموز با استفاده از این بازخوردهای پیوسته ، هدفمند ، متنوع ، توصیفی ، ساده و قابل فهم ، پی می برد که در چه وضعیتی قرار دارد ؛ و چه فعالیت هایی را باید انجام دهد . به عبارتی دیگر بازخوردها باید به گونه ای باشد که کودک آن ها را درک کند و در او انگیزش لازم را به وجود آورد . لذا معلم با در نظر داشتن اهداف یادگیری و با توجه به سن و سطح درک دانش آموز و اوضاع و شرایط خاص روحی و روانی و نوع عملکرد دانش آموز ، با استفاده از بازخورد ، او را به نتیجه عملکرد خود آگاه می گرداند . بازخوردی که نقش غذای رشد دهنده را دارا می باشد ؛ بدان معنا که دریافت آن توسط یادگیرنده او را یک گام به جلو پیش براند . در نظر داشته باشیم بدون دیدن توانایی ها ، موفقیت های آن ها ، انتظار تغییر و اصلاح داشتن ، تصور بیهوده ای است . یادگیرنده تا احساس خوبی نسبت به خود نداشته باشد ، موفقیت های خود را نشناسد با تصویر گرفتن و مرور آن ها ، دلگرم و تحریک نشود ، به انجام فعالیت های مورد نظر معلم راغب نخواهد شد . بر این اساس در بازخورد ها ابتدا سعی کنیم اعتماد به نفس ، حس لیاقت و داشتن کفایت را در آن ها رشد دهیم . یعنی جملاتی به کار بگیریم که تأثیر مثبت خود را بر روان دانش آموز بگذارد . برای این منظور بازخوردهای معلم باید خالصانه و صادقانه بیان شوند . اگر دانش آموز احساس کند بازخوردها توأم با ریا کاری است و عبارات غیر واقعی و اغراق آمیز استفاده شده ، باید پذیرفت که معلم ندانسته با این عمل دیواری شده فرا روی رشد و پیشرفت دانش آموز .

۳- ۱- ۲. بازخوردهای پایانی: بازخوردهایی که دانش آموزان در پایان هر دو ماه از سال تحصیلی ، به صورت گزارش مشروح پیشرفت تحصیلی ، دریافت می کنند. منظور از بازخورد پایانی همان گزارش پیشرفت تحصیلی (کارنامه توصیفی) با مقیاس رتبه ای است که نه تنها به توصیف وضعیت درسی ، بلکه به ارائه تصویری از عملکرد تربیتی (ابعاد عاطفی ، جسمانی و اجتماعی) دانش آموز می پردازد که معلم با عنایت به وظیفه ی « پاسخ گویی » شغلی خود ، در دو یا سه نوبت از سال تحصیلی (بهمن ماه و خرداد ماه و شهریور) و با استفاده از اطلاعات جمع آوری شده در پوشه کار و فرم های ارزیابی دو ماهانه خود ، جهت ارائه به ذی نفعان (والدین ، دانش آموز و مدیریت مدرسه) تکمیل می نماید. (کریمی ، ۱۳۹۵)

۳-۲. انواع ارائه بازخوردهای فرایندی (کلاسی)

بازخوردهای فرایندی (کلاسی) را می‌توان به سه شیوه ارائه نمود که عبارتند از: (اسدزاده، ۱۳۹۰)

۳-۲-۱. بازخورد فرایندی شفاهی:

بازخورد فرایندی شفاهی، عبارتند از آن دسته از بازخوردها می‌باشد که از طریق شکل صورت، لحن کلام، زبان ایماء و اشاره و کلام، یعنی صحبت‌ها و جمله‌های توصیفی منظوم و منثور شفاهی با زبان فارسی، بومی و فارسی-بومی اطلاعاتی را به دانش‌آموزان منتقل می‌نماید. این دسته از بازخوردها که اگر به هنگام و قابل فهم، و با در نظر داشتن تفاوت‌های فردی و احساسات دانش‌آموز، ارائه شوند بسیار سودمند است. چرا که معلم فوراً می‌تواند تأثیر بازخورد خود را بر روی دانش‌آموزان مشاهده نماید. پیداست که بخش عظیمی از بازخوردهای معلم، در طول فرایند یاددهی-یادگیری در این دسته قرار دارند. مشکل این دسته از بازخوردها، یکی این است که از آن‌جا که شفاهی ارائه می‌گردند زود گذر می‌باشند و دیگر این که، واکنش‌های ذهنی دانش‌آموزان در اثر بخشی آن‌ها تأثیر دارد.

در نظر داشته باشیم، بازخوردهای شفاهی امکان برقراری ارتباط سازنده را با دانش‌آموز فراهم می‌کند؛ و می‌تواند به فرصتی برای ارائه‌ی نظر، دیدگاه، تقویت اعتماد به نفس و... تبدیل شود. هنگامی که دانش‌آموز عکس‌العمل معلم را نسبت به رفتار و عملکرد خود دریافت می‌کند، می‌تواند به آن واکنش نشان دهد. در فرایند واکنش، فرصت‌های یادگیری فراوانی شکل می‌گیرد که معلم می‌تواند از آن برای بهبود دانستنی‌ها، اصلاح نگرش و تقویت مهارت‌ها اقدام نماید.

۳-۲-۲. بازخورد فرایندی کتبی

بازخورد فرایندی کتبی عبارتند از آن دسته از بازخوردهایی که در قالب نگارش جملات توصیفی منظوم (اگر معلم ذوق شاعری دارد و می‌تواند جملات منظومی را بیافریند) و منثور و ترسیم‌نگاره‌ها بر روی آثار دانش‌آموزان درج می‌گردد. از این دسته از بازخوردها، زمانی استفاده می‌شود که معلم به تأثیر بیشتر این نوع بازخورد باور دارد؛ به ویژه هر تصویر عینی از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز که در پوشه کار قرار خواهد گرفت حتماً باید بازخورد کتبی معلم بر روی آن درج شده باشد.

۳-۲-۳. بازخورد فرایندی شفاهی-کتبی

آن چه مهم است این است که معلم باید بازخوردهای خود را بر اساس یک چشم‌انداز روشن، بدان معنا که به روشنی مقصد یادگیری یادگیرندگان را (اهداف یادگیری) بشناسد و در نظر داشته باشد یعنی به واقع بداند دانش‌آموزان کجا قرار دارند و به کجا باید بروند، استوار سازد به گونه‌ای که هر بازخورد معلم بتواند دانش‌آموزان را در مسیر اهداف و انتظارات آموزشی راهنما باشد. لذا معلم می‌تواند در صورت تشخیص خود و متناسب با دانش‌آموز مخاطب خود، از ترکیبی از بازخورد شفاهی-کتبی کمک بگیرد.

۴- نتیجه‌گیری

نظام تعلیم و تربیت همانند سایر نظامها، دارای اصول و ویژگیهای خاص خود است. از ویژگیهای اساسی و لاینفک آن، ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و ارائه بازخوردهای سودمند می باشد که به واسطه آن می توان به تحقق اهداف آموزش از جمله پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دست یافت. در سال های اخیر تحقیقات گسترده ای با هدف شناسایی عواملی که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم، یادگیری دانش آموزان را تسهیل می کنند و بر پیشرفت تحصیلی آنها تاثیرگذارند، انجام گرفته است؛ و مشخص شده است که دریافت بازخورد یکی از این عوامل و از دلایل عمده حضور در کلاس درس است. درواقع، بازگشت اطلاعات در مورد نتیجه عملکرد به دانش آموزان، می تواند به نحو مؤثری بار شناختی فراگیران به ویژه دانش آموزان مبتدی یا در حین تلاش را کمتر و کاهش دهد. این دانش آموزان می توانند در طول یادگیری به خاطر نیازهای عملکردی بالا، به لحاظ شناختی مغلوب شوند و لذا آنها ممکن است از بازخورد حمایتی طراحی شده برای کاهش بار شناختی نفع ببرند. ارائه بازخورد مناسب از طرف معلمان، به دانش آموزان کمک می کند تا عوامل اصلی موفقیت خود را شناسایی نمایند و موفقیت ها را به توانایی، و شکست های خود را به تلاش نکردن نسبت دهند؛ همچنین معلمان می توانند با کاهش تعریف و تمجیدهای کلی و افزایش تأیید و تحسین جنبه های اختصاصی و موفق عملکرد، توجه دانش آموزان را از قضاوت شخصی خود به کیفیت عملکردشان سوق دهند.

منابع

- ابراهیمی گندمانی، اکبر، پورسردار، پرینان، نادری بلداجی، صدیقه. (۱۳۹۵). بررسی بازخوردهای مناسب برای دانش آموزان مدارس ابتدایی، چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی
- افضلی، فاطمه؛ نصرالهی، نسرين. (۱۴۰۲). تاثیر بازخوردهای معلم بر خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان پایه دوم ابتدایی شهرستان ساری ناحیه یک، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی (موسسه آموزش عالی نگاره)، شماره ۵۳
- اسدزاده، سیامک. (۱۳۹۰). ارائه بازخورد توصیفی مناسب، <http://newmethod.blogfa.com/post/22>
- بیرامی، مجتبی، حسن آبادی، حمیدرضا، و کاووسیان، جواد. (۱۳۹۵). شیوه ها و منابع ارائه بازخورد معلمان به دانش آموزان در برنامه ارزشیابی توصیفی (مطالعه موردی: مدرسه های ابتدایی استان البرز). مطالعات اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی، ۱۶(۱)، ۴۲-۷.
- بلوم، بنجامین. (۱۳۷۴). ویژگی های آدمی و یادگیری آموزشگاهی. ترجمه علی اکبر سیف. تهران: مرکز نشر دانشگاهی (۱۹۸۲).
- رشید، خسرو. ذاکری، علیرضا. سلحشوری، احمد. کرد نوقابی، رسول. (۱۳۹۱). انگیزه تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه در رابطه با عوامل محیطی. نشریه علمی پژوهشی فناوری آموزش، سال هفتم، جلد ۷، شماره ۲
- سنبل، مهدی. (۱۳۹۰). نکاتی در خصوص بازخورد، <http://mehdisonbol.blogfa.com/post/3>
- فرج زاده، پروین، مطلبی، نیلوفر، کاظمیان، فاطمه، رنجبر، نیلوفر. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر بازخورد کتبی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی، اولین کنفرانس بین المللی علوم اجتماعی، تربیتی علوم انسانی و روانشناسی
- فرنیا، محمدعلی، اقدسی، علینقی، شوشتری، ودود. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر بازخورد در ارزشیابی تکوینی بر پیشرفت تحصیلی درس ریاضی دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی شهرستان میاندوآب در سال تحصیلی ۹۰-۸۹، آموزش و ارزشیابی سال ششم، شماره ۲۴
- قره داغی، بهمن؛ شکوهی، مرتضی. (۱۳۹۳). مدیریت بازخورد: راهنمای ارائه بازخورد در ارزشیابی کیفی-توصیفی، ویراست دوم، نشر زنده اندیشان، تهران
- کریمی، ملیکا. (۱۳۹۵). انواع بازخوردها در ارزشیابی، <http://amuzesh95.blogfa.com/post/16>

مرادی مقدم، محمود. (۱۳۸۳). نگاهی به آمار نتایج امتحانات سال تحصیلی. پژوهش‌نامه آموزشی پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۳، شماره‌های ۷۲ و ۷۳.

یوسف وند، مهدی، صرامی، غلامرضا، کدیور، پروین، و عشرتی فر، عدنان. (۱۳۹۳). تأثیر بازخورد معلم (نوشتاری و کلامی) در ارزشیابی‌های تکوینی بر خودکارآمدی و میزان استفاده از راهبردهای یادگیری خودتنظیم دانش آموزان دوره راهنمایی. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱۰(۱)، ۴۹-۷۲.

Spalding, C. L. (2002). **Motivation at the classroom**. Translated by Mohammadreza Naeeyan and Esmaeil Biyabangard, Tehran: School Publishers.

Brokhart, S. A. (2010). **Descriptive evaluation means effective feedback**. Translated by Tahereh Rastegar, Tehran; Ministry of education, Monadi education Institute.